

LIISA 3. EESTI RAHAPESU TÕKESTAMISE SÜSTEEM LÄBIS MONEYVALI HINDAMISE

Möödunud kümnendil Eestis aset leidnud rahapesukahtlused pankades on seadnud siinse finantssüsteemi teravdatud tähelepanu alla. Sellega koos on Eesti finantssektori järelevalvet viimastel aastatel oluliselt tõhustatud. Aastatel 2021–2022 hindas Eesti finantssektori järelevalveraamistikku põhjalikult Euroopa Nõukogu rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitlusega tegelev ekspertkomitee Moneyval. Hindamisel jälgiti rahvusvaheliste rahapesuvastaste ja terrorismi rahastamise tõkestamise standardite täitmist ning nende rakendamise tulemuslikkust. Moneyval on Euroopa Nõukogu eksperdikomitee, mille pädevuses on hinnata rahapesu tõkestamise meetmete rakendamise taset nendes Euroopa Nõukogu liikmesriikides, mis ei ole globaalse rahapesuvastase töögrupi ehk FATFi²⁹ (*Financial Actions Task Force*) liikmed.

Moneyvali raport annab hinnangu konkreetse riigi rahapesuvastase võitluse võimekusele ja esitab soovitusi rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase raamistiku tõhusamaks rakendamiseks. Soovituste iseloomust ja nende täitmisest sõltuvad edasised järelevalvemeetmed, millest omakorda oleneb hinnatava riigi usaldusväärsus rahvusvahelises keskkonnas ning seeläbi tema võime kaasata välisinvesteeringuid. Moneyvali hinnangutel on viimasele suur mõju, sest neid kasutavad oma riskiotsuste langetamisel nii erainvestorid, finantsasutused kui ka Euroopa Liidu institutsioonid, IMF, Maailmapank, OECD jt. Näiteks kui Moneyval tuvastab hinnatava riigi rahapesuvastase võitluse raamistikus suuri puudusi, võib sellega riigile kaasneda märkimisväärne mainekahju ning investeerimiskeskonna halvenemine. Puudujääkide ulatuse põhjal paigutatakse riik kas „halli“ või „musta“ nimekirja.

„Hall“ nimekiri tähendab, et riiki peetakse kõrge rahapesu riskiga jurisdiktsiooniks, mille rahapesuga võitlemise korralduses on märkimisväärsed strateegilisi puudusi. Sellise riigi ettevõtete ja eraisikute suhtes tuleb rakendada täiendavaid ettevaatusabinõusid, sealsete inimeste ja ettevõtete arveldamine muutub oluliselt vaevalisemaks ja aeganõudvamaks ning pangad peaksid kohaldama ulatuslikke hoolsusmeetmeid raha päritolu tõestamisel. Samuti võib kaduda pankade ligipääs maksetele välisvaluutas, sest korrespondentpangad pole enam teenuse osutamisest huvitatud. Samuti on „halli nimekirja“ kuuluvale riigile ja seal tegutsevatele ettevõtetele turgudelt raha kaasamine kulukam, mis kahjustab omakorda riigi ja ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet. 2023. aasta veebruari seisuga kuulus „halli nimekirja“ 23 riiki.

Riigid, kes ei tee hindamisel piisavalt koostööd ega täida etteantud tegevuskava, paigutatakse „musta nimekirja“ ehk sisuline koostöö selle riigi finantsasutustega keelatakse. Käesoleva aasta veebruaris oli selles nimekirjas kolm riiki – Iraan, Põhja-Korea ja Myanmar.³⁰

Moneyvali Eesti hindamisraport³¹ avalikustati jaanuaris 2023. Eesti rahapesuvastase raamistiku tõhusust hinnati lõppraportis 11 valdkonna lõikes nelja palli skaalal³². Eestis tuvastati suuremaid puudujääke kaheksas valdkonnas, mistõttu hinnati nende valdkondade efektiivsust keskpäraseks. Samas oli ülejäänud kolme valdkonna tase küllaltki hea ning nende tõhusust hinnati peaaegu kõige kõrgema hindega.

Sarnaselt Eesti riigisiseste riskihinnangutega rõhutati Moneyvali raportis vajadust täiendavalt reguleerida e-residentsuse programmi ning äriühingute loomise ja virtuaalväringu teenusepakkujaid.

29 FATF on valitsustevaheline organ, mis töötab välja rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitluse standardeid (soovitusi ja seisukohti) ning meetodeid. <https://www.fatf-gafi.org/>.

30 <https://www.fatf-gafi.org/en/countries/black-and-grey-lists.html>.

31 Moneyvali lõppraport <https://rm.coe.int/moneyval-2022-11-mer-estonia/1680a9dd96>.

32 Rahapesuvastase raamistiku tõhusust (ingl effectiveness) hinnatakse, kas: 1) kõrgeks (high); 2) märkimisväärseks/oluliseks (substantial); 3) keskmiseks/mõõdukaks (moderate) või 4) madalaks (low).

Viimaste puhul seisneb põhimure selles, et osad neist on Eestiga seotud vaid formaalselt, mis muudab nende üle järelevalve tegemise äärmiselt keeruliseks. Lisaks puuduvad osadel teenusepakkujatel vajalikud lahendused rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide maandamiseks. Küll aga on siinkohal suur töö juba tehtud. Üksnes mõne aastaga kahanes virtuaalvääringu teenusepakkujate arv märkimisväärselt, sest tingimustele mittevastavate ettevõtete litsentsid tühistati. Seejuures pälviski Moneyvali raportis tunnustust näiteks rahapesu andmebüroo, kelle võimekus on viimastel aastatel oluliselt kasvanud. Samuti toodi esile Eesti riiklikku ja rahvusvahelist koostööd, mis aitab tagada kvaliteetse info kiire liikumise ning sanktsioonide järgimise tõhususe.

Vaatamata raportis esitatud vajakajäämistele ja valdkondadele, kus tuleks teha parandusi, hindas Moneyval Eesti tegevust rahapesu ja terrorismi rahastamise vastases võitluses tulemuslikuks ning tänu sellele pääses Eesti ka sattumisest „halli nimekirja“. Et kindlustada raamistiku tõhusus ja sellekohane Moneyvali hinnang ka edaspidi, tuleb seada prioriteediks esitatud ettepanekute elluviimine. Samas tuleks seda teha viisil, mis ei takistaks innovatsiooni ja uuenduslike lahenduste rakendamist finantssüsteemis.